

Špela Prunk, Pokrajinski muzej Koper:

Delovno gradivo za sestanek delovne skupine za izbor/izdelavo idejne zasnove prazgodovinske posode/sklede, ki temelji na arheoloških najdbah, z namenom, da se jo bo vključilo v turistični produkt: »Dežela prazgodovinskih gradišč/kaštelirjev«

Člani delovne skupine:

- Špela Prunk, Pokrajinski muzej Koper; predsednica
- Patricija Bratina – ZVKDS, OE Nova Gorica,
- Alenka Gololičič – keramičarka, Kanal
- dr. Teja Gerbec – Goriški muzej
- dr. Maša Sakara – Pokrajinski muzej Koper
- ddr. Verena Vidrih Perko – Gorenjski muzej
- Manca Vinazza – Oddelek za arheologijo, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani
- dr. Klara Buršič-Matijašič, Filozofska fakulteta v Puli
- Uroš Skok – koordinator projekta Kaštelir pri Občini Komen

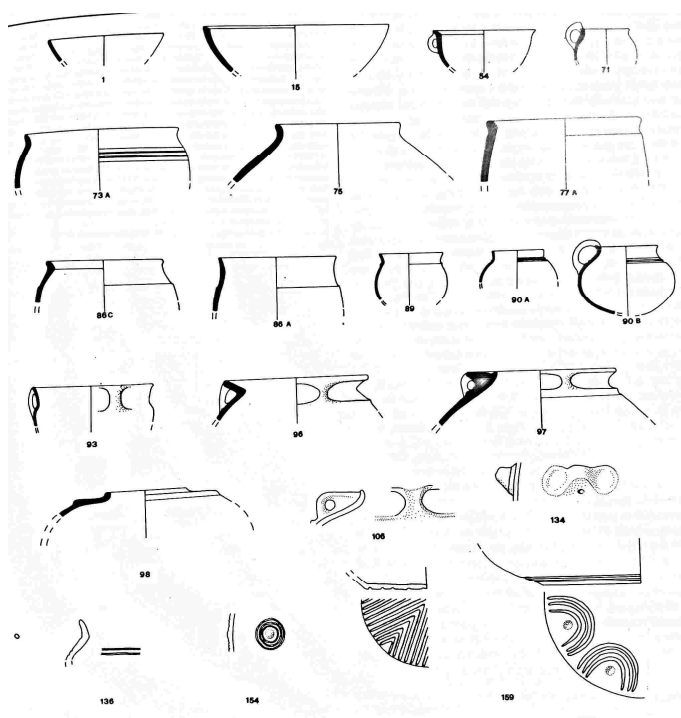
V dokumentu so zbrani primeri tipov posod in načinov okraševanja posod, kot jih poznamo iz arheoloških kontekstov prazgodovinskih gradišč na Krasu in kaštelirjev v Istri. Gradišča na slovenskem Krasu so povečini neraziskana, posledično ni znanega veliko naselbinskega materiala iz teh obdobj, medtem ko je več keramičnega gradiva znanega in objavljenega iz istrskih kaštelirjev.

Kot glavne tipe posod iz arheoloških kontekstov bronaste in železne dobe poznamo: lonce, sklede, skodele ter v manjši meri druge keramične tipe. Posode v bronasti in železni dobi so bile izdelane prostoročno, načeloma so njihova ostenja gradili s svaljki, ki so jih nato zgladili, naknadno lahko tudi brisali in loščili. Manjše posode so bile narejene iz enega kosa gline (Dular 1982, 146). Posode so krasili predvsem s tehnikami vrezovanja, vtiskovanja in žlebljenja, pogosto je tudi apliciranje oz. dodajanje plastičnega okrasa.

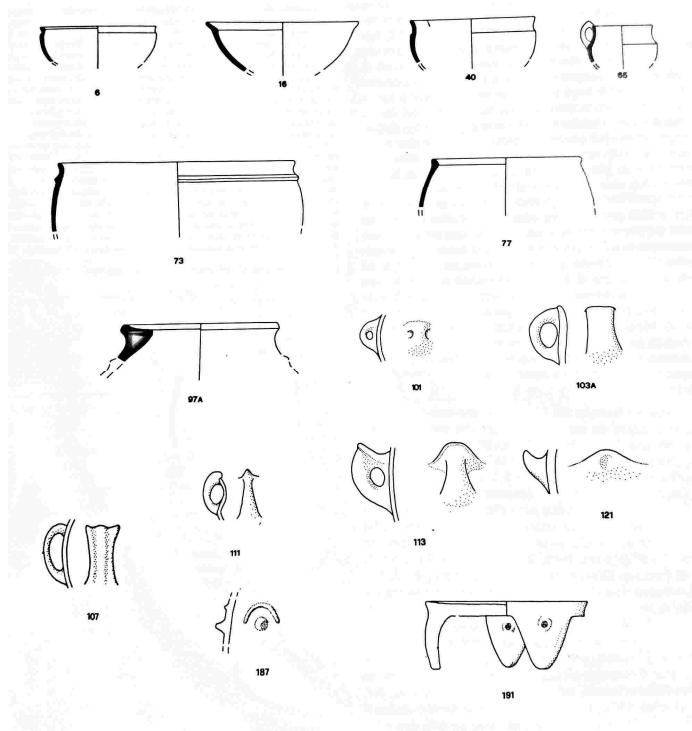
TIPI POSOD:

Tipologija posod in njihovega okrasa je objavljena v monografijah posameznih najdišč. Na tem mestu povzemam tipologijo kot jo je opredelil A. Cardarelli (1983, tav. 16-22) in predstavlja kronologijo posameznih tipov naselbinske keramike (temelji na podatkih iz gradišč tržaškega Krasa in Istre) od srednje bronaste dobe do starejše železne dobe, ki naj služi kot pregled obstoja različnih tipov posod (sklede, skodele, lonci, pladnji). Kot tipične oblike prevladujejo veliki ovalni lonci ter bikonične in polkroglaste sklede (z zglajeno površino in vrezanim okrasom).

- srednja bronasta doba / media età del bronzo / Bd B – Bd C (16. - 14. st.pr.n.št.)

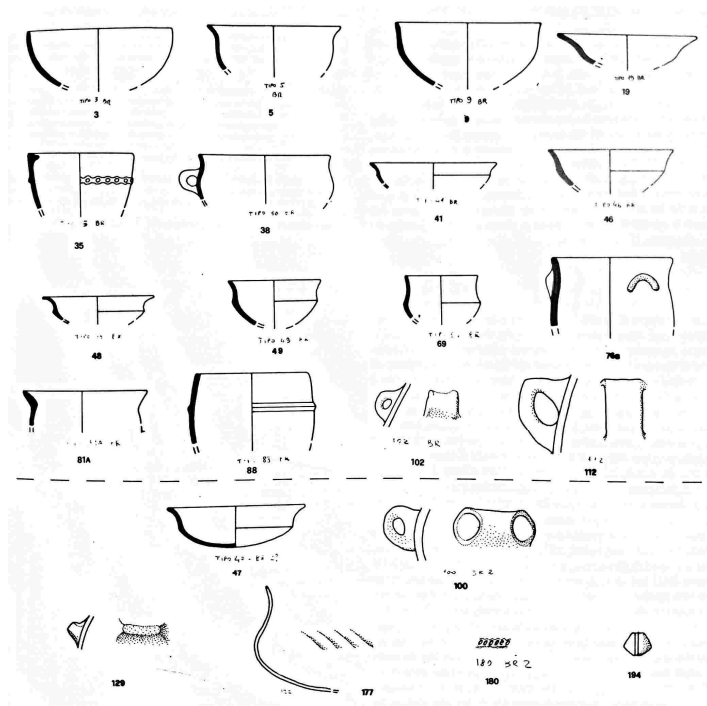

- srednja in mlajša bronasta doba / media età del bronzo, bronzo recente / Bd B
– Bd D (16. - 12. st.pr.n.št.)

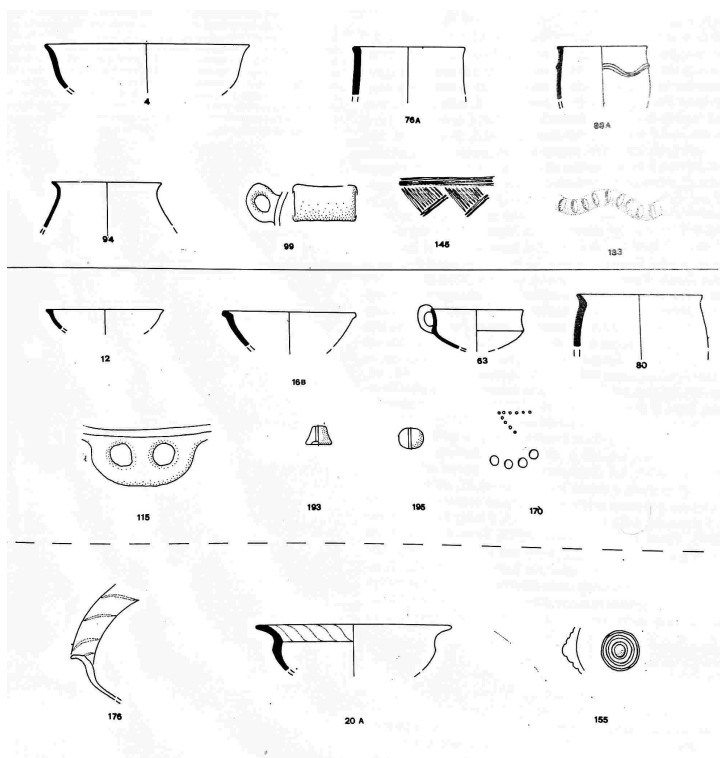
tav: 18

- mlajša bronasta doba / bronzo recente / Bd D (13. - 12. st.pr.n.št.)

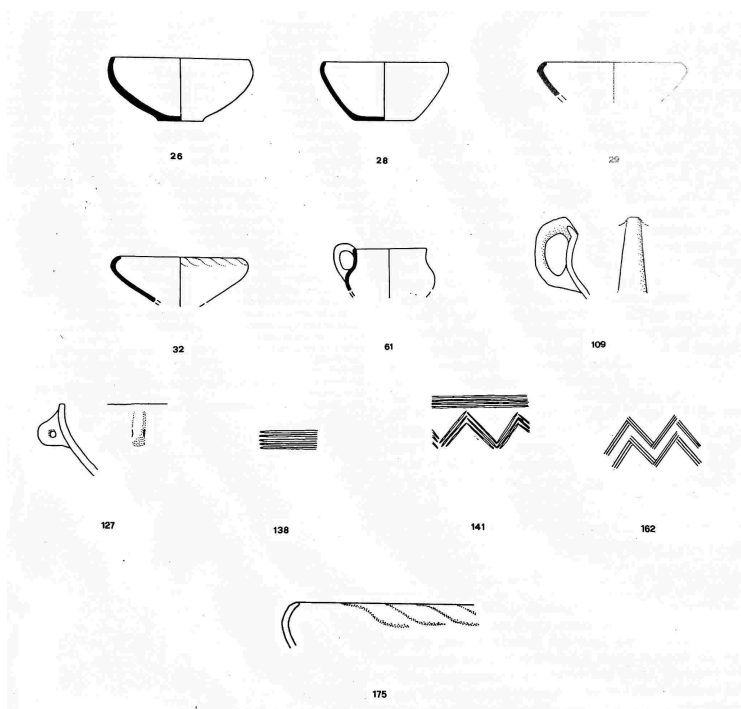
tav. 19

- zaključna faza mlajše bronaste dobe / bronzo finale / Ha A1 - Ha B1 (12. - 10. st.pr.n.št.)

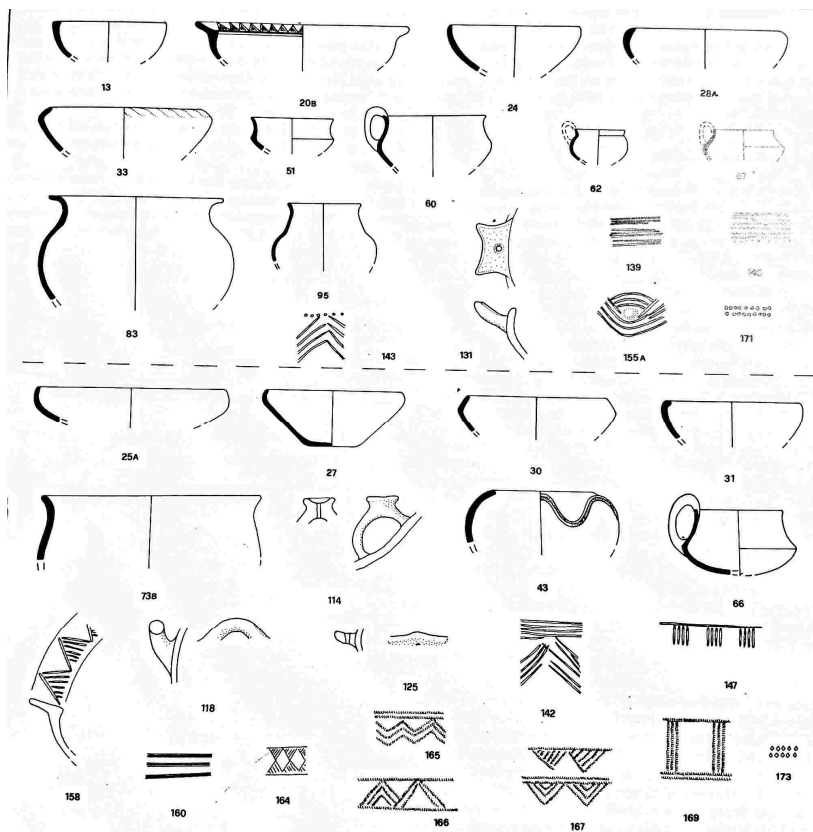

tav. 20

- zaključna faza mlajše bronaste dobe in začetek starejše železne dobe / bronzo finale in prima età del ferro / Ha A1 – Ha B1 (9. - 8. st.pr.n.št.)

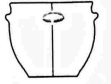

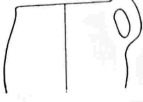
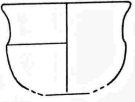
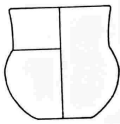
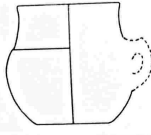
tav. 21

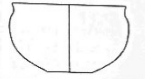
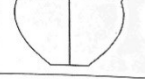
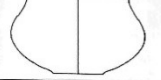

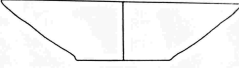
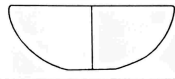
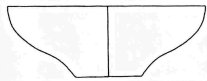
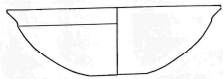
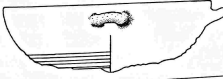
tav. 22

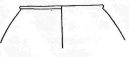

Pregled različnih oblik posod starejše in srednje bronaste dobe je objavljen tudi v monografiji o Monkodonji (Hellmuth Kramberger 2017).

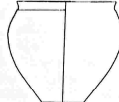
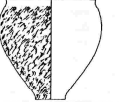
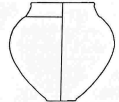
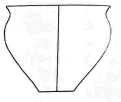
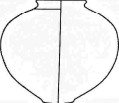
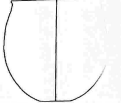
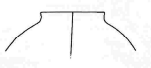

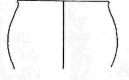
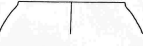
Šalice/Tassen		Vrčevi/Krüge		
I		II		
III	a	b	I	
	c	d	II	A B
	e		III	
			IV	
		V		
		VI		
		VII		
		VIII		

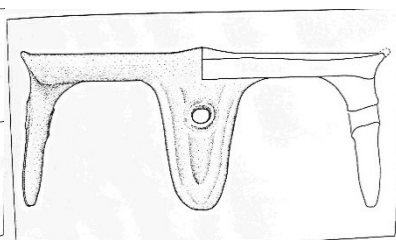
Pehari/Becher					
I		II		III	
IV a		IV b		IV c	

Zdjele/Schüsseln	
I	
II	
III	
IV	

Zdjele/Schalen	
I	
II	
III	
IV	
V	

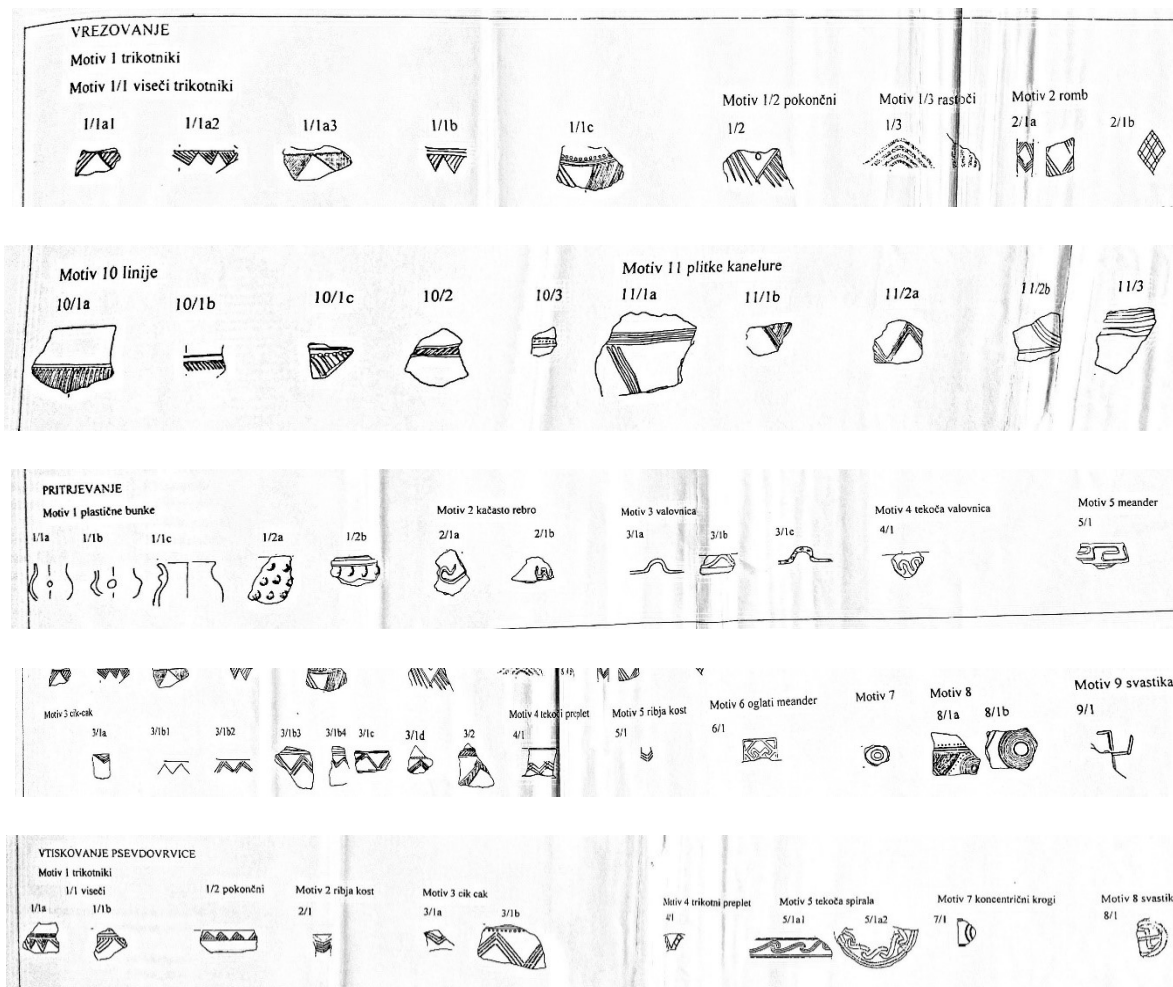
Lonci/Töpfe			
I		II	
III		IV	
V		VI	
VII		VIII	
IX		X	
XI		XII	

Pithosi/Pithoi			
I		II	
III		IV	
V		VI	
VII		VIII	
IX		X	
XI			

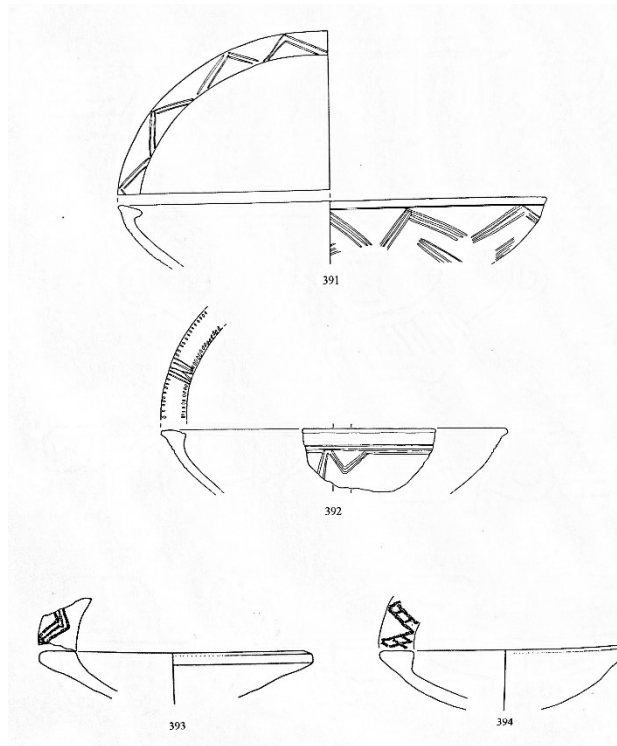

OKRAŠEVANJE POSOD:

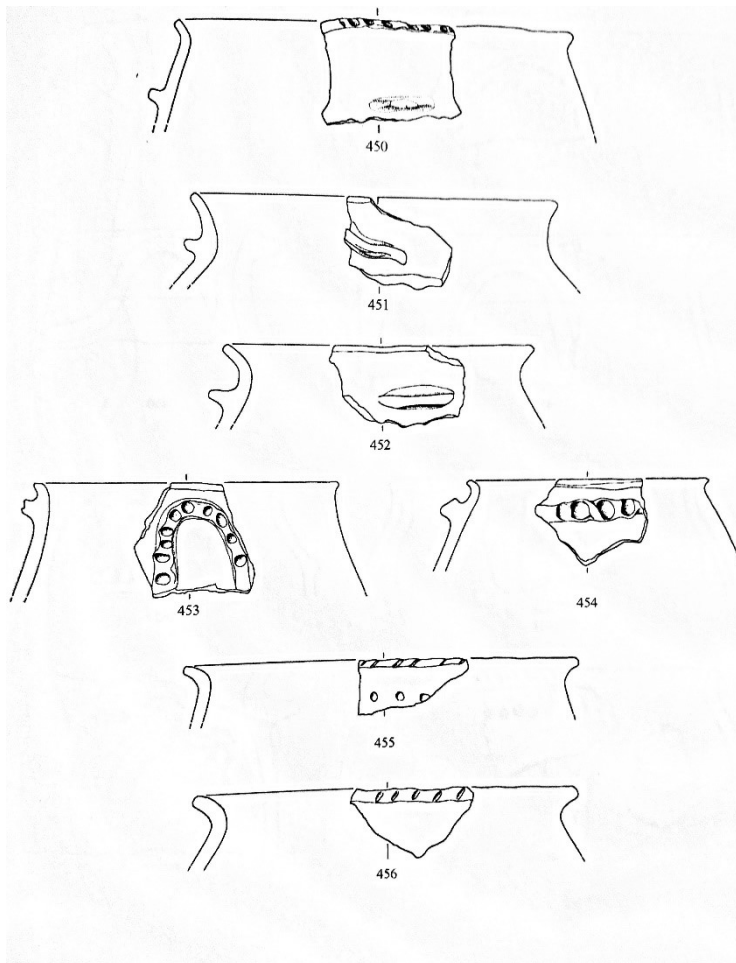
Tipologija okraševanja posod iz istrskega kaštelirja Kaštelir pri Novi vasi (Sakara Sučević 2003) - pozna bronasta doba in železna doba: motivi visečih trikotnikov, pokončnih trikotnikov, motiv romba, cik-cak motiv, motiv ribje kosti, motiv valovnice, motiv plastične bunke, ipd.

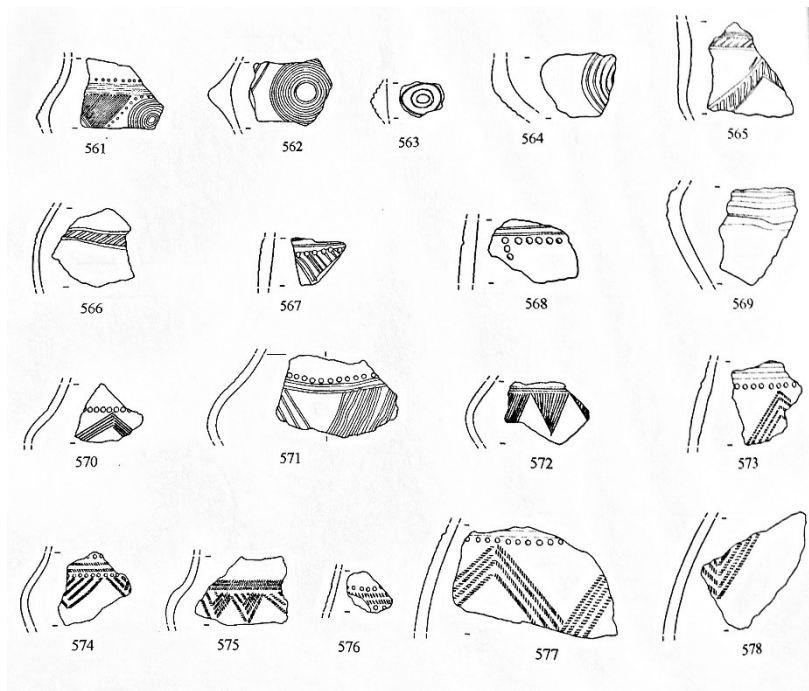
Primeri okraševanja posod iz najdišča Kaštelir pri Novi vasi (Sakara Sučević 2004). Od 11. st.pr.n.št. se na skledah pogosto pojavlja okras v tehniki vtiskovanja psevdovrvice, vrezovanja kanelur in vbadanja šila (glej str. 174: 391-394). Primer podkvasto oblikovanega rebra razčlenjenega z odtisi prstov (tudi gladke različice se pojavijo na istem najdišču) (glej str. 181: 453), vodoravnega razčlenjenega rebra (str. 181: 454), okras na ustju z vtiskovanjem prstov (str. 181: 450, 455, 456), različni primeri držajev (str. 181: 450-452), primeri okraševanja z vrezovanjem kanelur in žlebov ter vtiskovanja šila (str. 192: 567, 568), okras psevdovrvice (str. 192: 573-578).

str. 174

str. 181

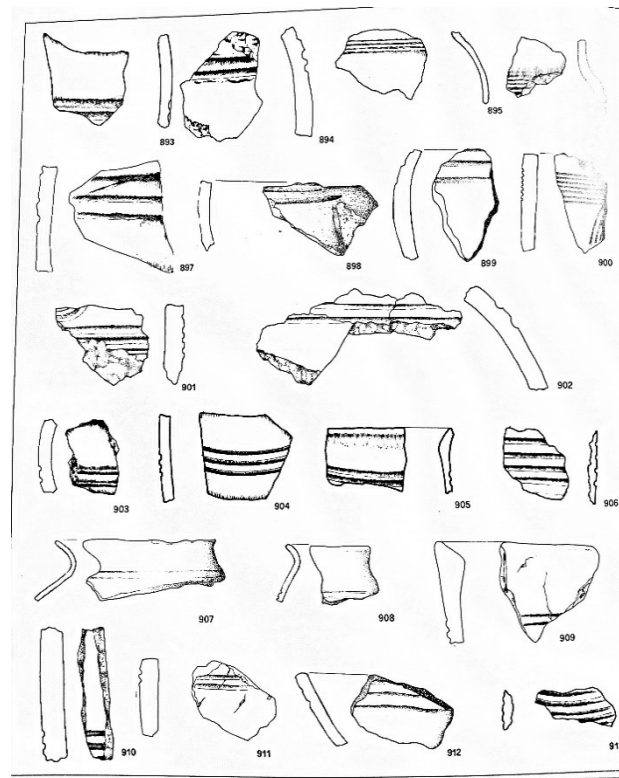

str. 192

Primeri okraševanja posod na gradišču Monkodonja v hrvaški Istri (Buršić-Matijašić 1998) - bronasta doba. Primer apliciranja razčlenjenih reber (T. 45), okras kanelur (pogosto v kombinaciji z drugimi vrstami okraševanja) in vrezovanja (T. 59).

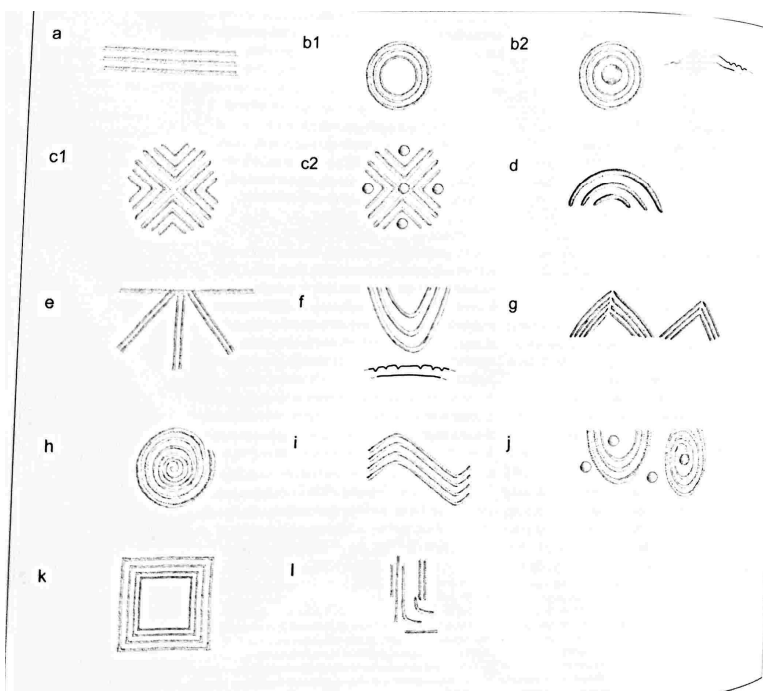

T. 45

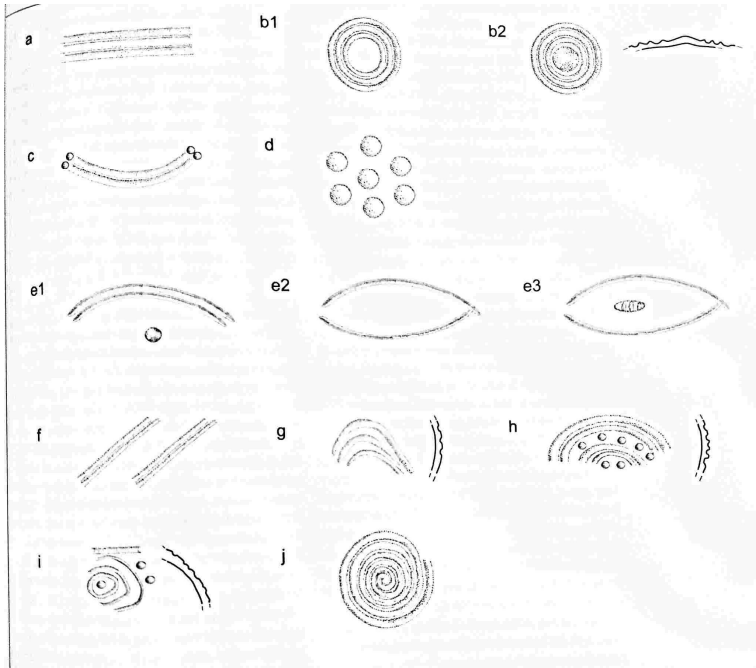

T. 59

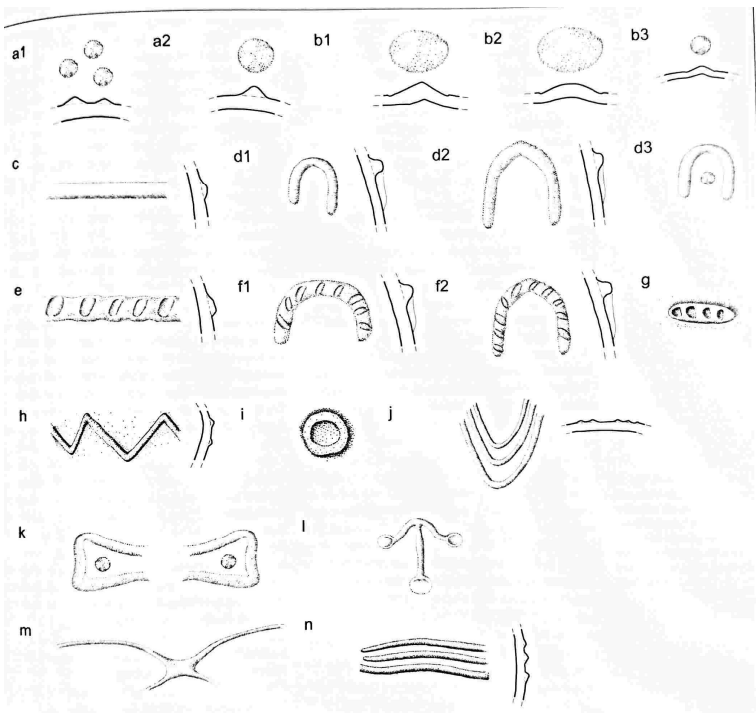
Pregled različnih motivov okraševanja na Monkodonji pri Rovinju (Hellmuth Kramberger 2017) - bronasta doba. Primeri vrezanih motivov (sl. 236), primeri okraševanja s kanelurami (sl. 241) in primeri plastičnih okrasov – tipično predvsem za večje lonce (sl. 228).

sl. 236

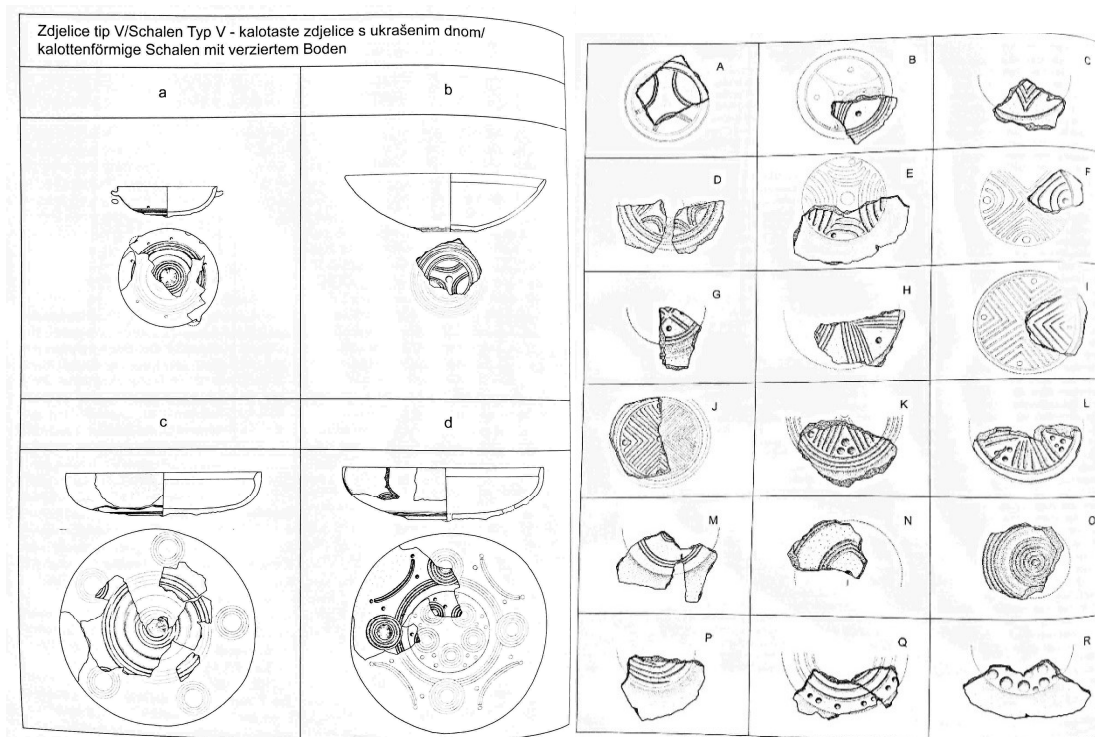

sl. 241

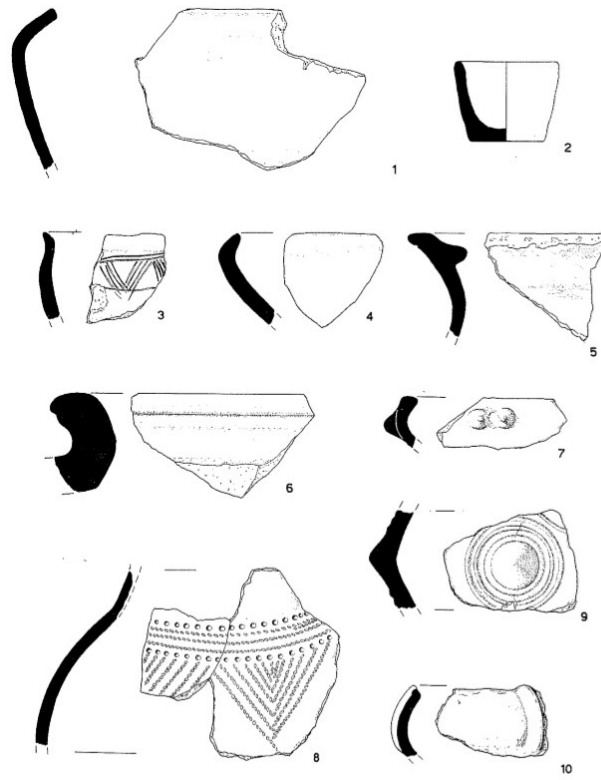

sl. 228

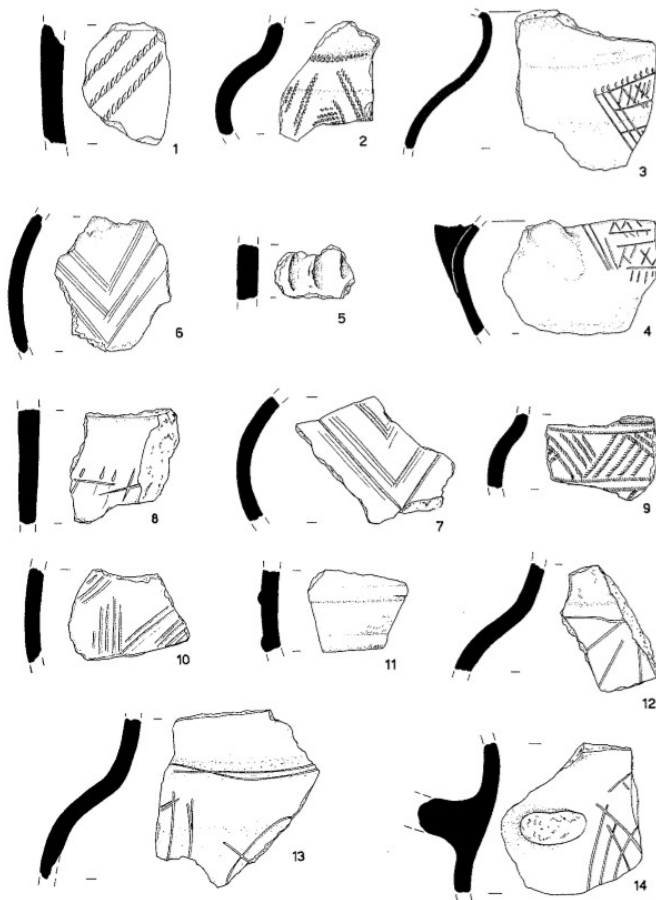
V starejši in srednji bronasti dobi je značilno tudi okraševanje dna posod (Hellmuth Kramberger 2017, 163).

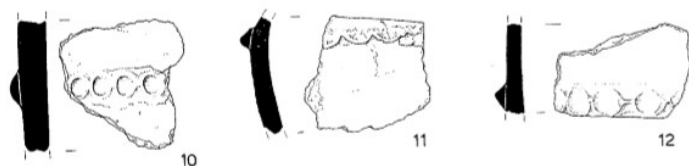
Primeri keramičnih fragmentov iz gradišča sv. Mihael pri Štorjah (Guštin 1979; T. 6-11) - železna doba (že v starejši železni dobi). Na izbranih risbah lahko sledimo značilnim tehnikam krašenja in okrasov: okras vrezanih črt (T. 7: 3; T. 8: 3, 4, 5, 7, 8, 10), okras vdolbljenih krožcev in pseudovrvičasti okras (T. 7: 8; T. 8: 9), tehnika pseudovrvičastega krašenja tudi T. 8: 1, 2, okras razčlenjenega rebra (T. 10: 10-12).

T. 7

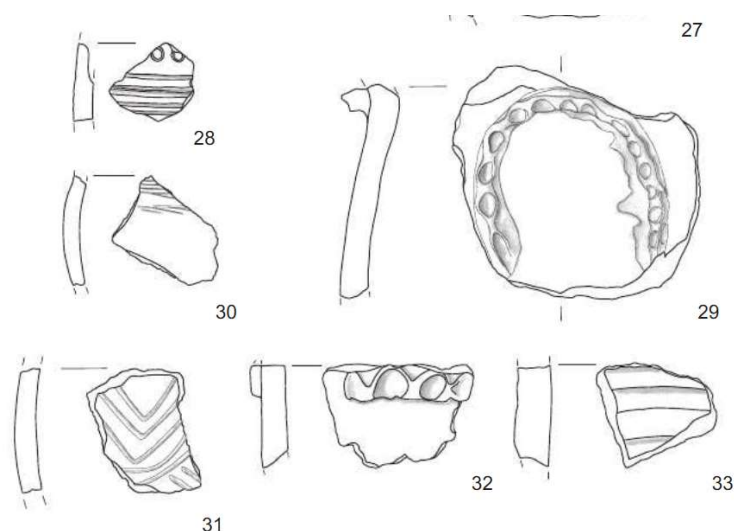

T. 8

T. 10

Primeri krašenja posod iz gradišča v Tomaju (Fabec in Vinazza 2018; T. 3) - srednja bronasta doba in železna doba. Primer kombiniranega okrasa izdelanega z vrezovanjem in odtiskovanjem luknjic (T 3: 28). Pogosto zasledimo tudi podkvasto oblikovano rebro, ki je bodisi gladko, bodisi razčlenjeno z odtisi prstov (T 3: 29), okras vrezanih poševnih trikotnikov (T 3: 31), aplicirano vodoravno rebro razčlenjeno z odtisi prstov (T 3: 32).

T. 3

Poleg okrasa so sestavni del posod predstavljali tudi različni držaji (npr. trakast, jezičast, tunelast držaj) in ročaji. Ker so ročaji in držaji imeli funkcijo prijemanja posod, moramo biti pozorni pri njihovem vključevanju pri oblikovanju sklede. Uporabno funkcijo so poleg le-teh imela najbrž tudi rebra – funkcija stabilnosti posod (Vinazza 2012, 46), podkvasto rebro dobi v železni dobi funkcijo držaja (Sakara Sučević 2004, 94), kar gre upoštevati pri izboru okrasa.

Na posodah se torej pogosto pojavlja tehnika vrezovanja, ki tvori različne okrase - poševne, navpične, vodoravne, cik-cak linije, motiv trikotnikov. Kot tehnika okraševanja je pogosto tudi vtiskovanje ostrega predmeta, žlebljenje – vodoravno in poševno žlebljenje (pogosto na latvicah). Razširjeno je apliciranje okrasa na posode – pogoste so predvsem stožčaste in polkrožne bradavice ter vertikalna in horizontalna gladka in razčlenjena rebra.

Poleg okrasa je bila različno obdelana tudi sama površina posod – poliranje (visoki, metalni sijaj, ki se pojavlja predvsem na manjših skledah, šalčkah in vrčih), glajenje (vsi tipi posod), poravnava/premaz površine z vlažnimi rokami, uporaba tehnike barbotina (nanos tekoče gline na že posušeno posodo; pojavlja se tako na velikih loncih kot tudi na manjših skledah in šalčkah), metličasti premaz (nanos tekoče gline z metlico) (Hellmuth Kramberger 2017, 40-45).

Literatura:

Buršič Matijašič, K. 1998, Gradina Monkodonja. Tipološko - statistička obrada keramičnih nalaza srednjobrončanodobne istarske gradine Monkodonja kod Rovinja. - Monografije i katalogi 9, Arheološki muzej Istre.

Cardarelli, A. 1983, Castellieri nel Carso e nell'Istria: cronologia degli insediamenti fra media età del bronzo e prima età del ferro. - V: Preistoria del Caput Adriae: il catalogo, str. 87-112.

Dular, J. 1872, Halštatska keramika v Sloveniji: prispevek k proučevanju halštatske grobne keramike in lončarstva na Dolenjskem. - SAZU, Dela 23.

Fabec, T. in Vinazza, M. 2018. Tomaj: Gradišče in Tabor : poskus prepoznavanja dinamik preoblikovanja tomajskega griča od prazgodovine do danes. - V: *Goriški letnik : zbornik Goriškega muzeja, št. 42.* str. 9-44.

Hellmuth Kramberger, A. 2017, Monkodonja. Istraživanje protourbanog naselja brončanog doba Istre, knjiga 2/1 Keramika s brončanodobne gradine Monkodonja – Tekst. - Monografije i katalogi 28/1, Arheološki muzej Istre.

Sakara Sučević, M. 2004, Kaštelir: prazgodovinska naselbina pri Novi vasi / Brtonigla (Istra).

Sakara Sučević, M. 2003, Kaštelir pri Novi vasi / Brtonigla – primer naselbinske materialne kulture pozne bronaste in železne dobe v Istri. - Magistrsko delo. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za arheologijo.

Vinazza, M. 2012, Prazgodovinska keramika z gradišča Volčji grad – Debela Griža. - V: *Guštin, M. (ur.), Volčji grad. Komen. str. 41-59.*